

УДК 332.3

ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ У СИСТЕМІ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

І. Жак, асистент

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. Розвиток економіки, який потребував залучення все більшої кількості природних запасів, спонукає до зміни поглядів стосовно використання дарів природи. Економічна оцінка природних ресурсів є відправним пунктом визначення ціни природного ресурсу, яка в умовах ринкових відносин є одним із визначальних факторів товарно-грошових відносин, пов'язаних із створенням додаткових вартостей у сфері природокористування [5, с. 183]. Тому розробка методологічних підходів, які враховуватимуть рідкісність ресурсу, його соціально-економічні характеристики, є важливою науковою проблемою, яка потребує поєднання методів оцінки, що використовувались в умовах планової економіки, та методів, що притаманні ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню економічної оцінки присвячено багато праць визначних вчених, а саме: В. П. Руденка, О. М. Трофимчука, О. В. Марцінковської та ін. [3, с. 52], котрі основну увагу зосередили на оцінці природних ресурсів як компонентів природно-ресурсного потенціалу України. Інша група науковців, зокрема М. А. Хвесик, Я. В. Коваль, Б. М. Данилишин та ін., досліджували природно-господарські відносини, насамперед рентну проблематику в контексті модернізації національного господарства [3; 4]. Однак залишається низка невирішених проблем, які потребують ґрунтовного дослідження, зокрема розробка методології й методичного забезпечення оцінки природних ресурсів, особливо комплексної, що охоплює весь природно-ресурсний потенціал території.

Постановка завдання. Завдання нашого дослідження – визначення основної мети економічної оцінки та характеристика оцінки локалізованого природного ресурсу.

Виклад основного матеріалу. Сучасне природокористування в Україні розвивається під впливом двох тенденцій: лібералізації відносин (упровадження ринкових форм розподілу природних ресурсів і прав на них, перенесення у площину майнових відносин використання окремих видів ресурсів, передусім землі) та посилення державного контролю у сфері відтворення природних ресурсів, освоєння їх стратегічних видів, екологічної безпеки населення тощо. Упровадження ринкових відносин у практику природокористування відбувається через розроблення та вдосконалення окремих елементів механізму регулювання відносин, що виникають у процесі експлуатації природних ресурсів, тоді як необхідно змінювати власне парадигму управління природно-ресурсним потенціалом.

Ринкові відносини потребують визнання природних ресурсів важливим ціноутворювальним чинником виробництва. Тому в умовах товарно-грошових відносин їх економічна оцінка повинна виражатись у вартісній формі. Без вартісної

оцінки сьогодні неможливо визначати внесок відповідних сфер діяльності у сукупні результати виробництва і, відповідно, доцільні масштаби вкладень суспільних коштів у їх розвиток. Правильна ж оцінка ресурсів, у тому числі й природних, забезпечує, з одного боку, рівні економічні можливості для підприємств, що працюють у різних умовах, з іншого – створення ефективного матеріального стимулу до раціонального та екологічно безпечного природо-користування [2].

Так, для визначення розміру втрат, які завдаються виробництвом навколишньому середовищу, необхідно мати інформацію про цінність природних ресурсів як благ з погляду їх корисності, тобто здатності задовольняти потреби суспільства [1]. Такою інформацією може бути їх економічна оцінка – міра господарського ефекту, внесеного ними.

Таким чином, мета економічної оцінки природних ресурсів полягає в:

- обґрунтуванні пріоритетних напрямів освоєння природно-ресурсного потенціалу для розроблення прогнозів соціально-економічного розвитку країни;
- визначенні обмежень природокористування;
- розробці напрямів відтворення природно-ресурсного потенціалу (включаючи пошуки альтернативних джерел сировини та енергії, екстенсивне відтворення мінерально-сировинних і паливно-енергетичних ресурсів, культивування біологічних ресурсів, формування сфери переробки вторинних ресурсів та відходів).

Напрями економічної оцінки на регіональному рівні повинні відображати пріоритети загальнонаціонального розвитку, але при цьому враховувати специфіку та інтереси певного регіону. У цьому випадку цілями економічної оцінки природних ресурсів можуть бути вибір варіанта використання природних ресурсів (альтернативних), обґрунтування збереження ресурсів, що забезпечують життєдіяльність населення регіону та допустимі втрати ресурсів.

На регіональному рівні необхідно оцінювати природні ресурси як об'єкти нерухомості, локалізовані в межах земельного відводу (ділянки надр, лісових, сільськогосподарських угідь) або водного об'єкта. При цьому враховуються втрати й виснаження альтернативного ресурсу.

Оцінку локалізованого природного ресурсу можна визначати за такою формулою (при цьому рентний принцип зберігається):

$$Co_R = \sum_{t=0}^T \sum_{i=1}^I \frac{(C_{ti} - Z_{ti} - Y_{npt} - \Pi_t) \times Q_{ti}}{(1+E)^t},$$

де Co_R – вартість природного об'єкта;

C_{ti} – ціна одиниці i -го ресурсу або продукції його переробки в t -му році;

Z_{ti} – витрати на видобуток, переробку, реалізацію ресурсу чи продукту його

переробки в t -му році без урахування витрат на ресурсні податки і платежі;

Y_{npt} – збитки від втрат або виснаження альтернативних ресурсів у t -му році.

Отже, економічна оцінка природних ресурсів комплексного призначення повинна базуватися на застосуванні основних положень різних теоретико-методичних підходів з урахуванням визначальної ролі екологічного чинника. Зважаючи на результати проведеного дослідження, варто наголосити на тому, що економічна оцінка природних багатств повинна врахувати насамперед довгострокові національні наслідки використання природних ресурсів. Так, в оцінку відновлюваних природних ресурсів, які споживаються, слід включити витрати не лише на розвідку й видобуток, диференціальний дохід, одержаний від їх експлуатації, витрати, спрямовані на попередження шкоди середовищу, а й видатки на їх відтворення. Якщо ж використовуються невідновлювані ресурси, оцінка має враховувати витрати на створення їх заміників. Основним напрямом удосконалення системи економічних оцінок природних ресурсів слід вважати комплексний підхід з урахуванням екологічної складової з метою забезпечення раціонального природокористування та охорони довкілля.

Висновки. Результати економічної оцінки природних ресурсів повинні бути підставою для встановлення плати за користування ними, обґрунтування обсягу інвестицій, компенсаційних виплат, штрафів і платежів за деградацію довкілля, заподіяння збитків майну та власності; контролю втрат природних ресурсів. Реалізація ефективного управління природними ресурсами потребує вдосконалення інформаційної бази і налагодження відповідних інформаційних потоків, подальшого розвитку системи державного статистичного обліку, формування й розвитку концепцій управління природними ресурсами, удосконалення ресурсного законодавства та методології оцінки природних ресурсів.

Бібліографічний список

1. Дорогунцов С. І. Оптимізація природокористування : у 5 кн. Кн. 1: Природні ресурси: еколого-економічна оцінка : [навч. посіб.] / С. І. Дорогунцов, А. М. Муховиков, М. А. Хвесик. – К. : Кондор, 2004. – 291 с.
2. Марцінковська О. В. Економічна оцінка ресурсного потенціалу регіону / О. В. Марцінковська. – Тернопіль : Екон. думка, 1998. – 34 с.
3. Рентні відносини в системі модернізації національної економіки / [за ред. д.е.н., проф., чл.-кор. НАН України Б. М. Данилишина]. – К. : РВПС України НАН України, 2007. – 518 с.
4. Рентне забезпечення розвитку регіональних господарських систем (теорія, методологія, механізми) / [Клиновий Д. В., Пепа Т. В., Петровська І. О., Фашевський М. І.] ; за наук. ред. д.е.н., проф. Л. Г. Чернюк. – К. : РВПС України НАН України, 2008. – 64 с.
5. Хвесик М. А. Інституціональна модель природокористування в умовах глобальних викликів : монографія / М. А. Хвесик, В. А. Голян. – К. : Кондор, 2007. – 183 с.

Жак І. Економічна оцінка природних ресурсів у системі раціонального природокористування

Протягом тривалого часу в системі природокористування досить поширеною була концепція безоплатності природних ресурсів, і тому питання про їх грошову оцінку не було

актуальним. У зв'язку з цим у даній роботі основна увага приділена визначенню основної мети економічної оцінки та характеристиці оцінки локалізованого природного ресурсу.

Ключові слова: економічна оцінка, природокористування, природні ресурси, ринкові відносини.

Zhak I. The economic assessment of natural resources in the system of rational management of nature

For a long time in the system of nature was a fairly common concept chargeless natural resources, and so the question of their monetary value was not relevant. Therefore, in this paper we have concentrated on determining the primary purpose of economic evaluation and assessment of the characteristics of localized natural resource.

Key words: economic assessment, the management of nature, the natural resources, the market relations.

Жак И. Экономическая оценка природных ресурсов в системе рационального природопользования

В течение длительного времени в системе природопользования достаточно распространенной была концепция бесплатности природных ресурсов, и поэтому вопрос об их денежной оценке не был актуальным. В связи с этим в данной работе основное внимание уделялось определению основной цели экономической оценки и характеристике оценки локализованного природного ресурса.

Ключевые слова: экономическая оценка, природопользование, природные ресурсы, рыночные отношения.